

המזבח", ומאליו היה מובן שהכונה למזבח העולה, שהרי בתחילת הפסוק נאמר "ונתן על קרנות מזבח העולה".

אלא, בהכרח, שכך אמר הכתוב: "אל יסוד מזבח" תעשה את "העולה". **אלמא**, למדנו מכאן שעולה טעונה יסוד.

ולמדו מכאן בגזרה שוה שגם הפסח טעון יסוד.

שנינו במשנה: **יצתה כת ראשונה**, ונכנסה כת שניה. יצתה שניה, נכנסה שלישית.

תנא שנו בתוספתא: **היא** כת שלישית **נקראת כת עצלנית**.

ומקשינן: **והא לא סני דלאו הכי!**? הרי לא יכולים בלי שתהיה כת שלישית, שהרי מצוה בשלש כתות. ואם כן מאי הוי להו למיעבד, מה היה להם לאנשי הכת השלישית לעשות, שמכח נמנעותם הם נקראים כת עצלנית?

ומתריצין: **אפילו הכי** אף על פי שבאמת אי אפשר בלי הכת השלישית, מכל מקום **איבעי להו לזרוזי נפשיהו**. שכל אחד מהם מצוה לזרז את עצמו שלא להמנות עם אנשי כת זו.

כדתניא: רבי אומר: אי אפשר לעולם בלא כספ, ורקח בשמים, שריחם טוב, ובלא בורסי, מעבד עורות שריחם רע.

מבכור שנאמר בו לשון "זריקה" [את דמם תזרוק]. למדנו שהפסח בזריקה ולא בשפיכה.

והוינן בה: **מנלן דטעונין יסוד?**

מנין למד התנא במשנתנו שצריך לזרוק את דם הפסח דוקא כנגד היסוד? והיינו בשלש זויות המזבח מלבד קרן מזרחית דרומית, כפי שבארנו במשנה].

אמר רבי אלעזר: אתיא למדו זאת מגזרה שוה "זריקה" "זריקה" מעולה. **כתיב הכא** [נאמר כאן] **"את דמם תזרוק על המזבח"** בלשון "זריקה". **וכתיב התם** נאמר בענין עולה [ויקרא א] **"וזרקו בני אהרון הכהנים את דמו על המזבח סביב"** בלשון "זריקה".

ולמדו מכאן — **מה עולה טעונה יסוד** כמבואר להלן. **אף פסח** [שגם בו נאמר לשון זריקה כדלעיל] **נמי טעון יסוד**.

ס-א והוינן בה: **ועולה גופה** — **מנלן?** מנין למדו שנותן את דמה רק במקום שיש יסוד תחתיו?

ומשנינן: **אמר קרא** בענין קרבן חטאת נשיא [ויקרא ד כה] **"ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו, ונתן על קרנות מזבח העולה ואת דמו ישפוך אל יסוד מזבח העולה"**.

ולמה האריך הכתוב לומר "אל יסוד מזבח העולה". והרי היה ראוי לומר "אל יסוד

עיין שם.

ועיין קידושין מא ב דשחיטת הפסח צריכה שליחות של הבעלים [וכן בשאר קדשים. רש"י. והמקנה ופנ"י שם סוברין שדוקא פסח צריך שליחות. ועיין מנחת חינוך ה ס"ק כב] ושם מ א

דשחיטה לא צריכה להיות בבעלים. וכתב, שאפשר לומר שמצוה שהבעלים ישחטו, אבל אינו לעיכובא. עוד כתב דהעיקר נראה שאין מצוה על הבעלים לשחוט בעצמם אלא לדאוג שקרבנם ישחט על ידי עצמם או על ידי אחר.

היא. שרבי אליעזר סובר שהמכבד קרקע בשבת חייב חטאת. ולכן אף במקדש, כיון שכבר נעשה צורך גבוה, אסור להדיח, כיון שהוא מעשה הדומה לכיבוד הקרקע.

דאי רבנן, שאם תאמר שרבנן שחולקין על רבי אליעזר בכיבוד קרקע הם חכמים שבמשנתנו, הא אמרי שבות הוא הרי הם סוברים שהמדיח קרקע אסור מדרבנן משום "שבות"⁽¹⁾.

ואין שבות במקדש, שלא גזרו איסורי שבות בבית המקדש.

מאי היא — היכן היא אותה מחלוקת שנחלקו בה רבי אליעזר וחכמים?

דהניא: אחד החולב מן הבהמה בשבת, שחייב משום שהוא "מפרק", שמפריד את החלב מעטיני הבהמה, ואסור משום שהוא תולדה של "דש"⁽²⁾. שה"דש" הוא מפריד את החיטה מתוך הקש [שבת צהא].

אשרי מי שאומנתו בסב. אוי לו למי שאומנתו בורסי.

ואי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות.

אשרי מי שבניו זכרים, אוי לו למי שבניו נקבות.

וכמו כן אי אפשר בלא כת ראשונה ושניה ושלישית. אך אשרי מי שהוא בכת הראשונה, ואוי לו למי שהוא בכת השלישית.

שנינו במשנה: כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת. אלא שהכהנים מדיחים את העזרה [בשבת] שלא ברצון חכמים.

והוינן בה: שלא ברצון מאן? מי הם החכמים שלא היה לרצונם שהדיחו את העזרה בשבת?

אמר רב הסרא: שלא ברצון רבי אליעזר

שבעלי חיים נקראים גידולי קרקע, לפי שאוכלים מן הקרקע].

ובענין חולב יש עוד שיטות בראשונים:

א. רש"י שם הביא יש מפרשים שחייב משום קוצר. ודחה רש"י את דבריהם מפני שהחלב לא מחובר לעטיני הבהמה. אבל מבחינה עקרונית תיתכן מלאכת קוצר גם בבעלי חיים ולא רק בגידולי קרקע.

ב. רבינו תם מפרש [בשבת עג ב תוד"ה מפרק] שחולב חייב משום "ממחק" מפני שמחליק את עטיני הבהמה.

ג. הרשב"א בשבת קמד ב כתב בשם רבנו תם שחולב חייב משום בורר. ועיין מנח"ח מוסף השבת מלאכת דש ובורר.

ד. השטמ"ק כתובות ס א כתב בשם ר"ש בן

מבואר שבכל מצוה — מצוה בו יותר מבשלווחו.

1. נקראו איסורי דרבנן "שבות" משום שרבנן הסמיכו דבריהם על מה שנאמר בתורה "תשבות" [אסמכתא בעלמא]. כן כתב המגיד משנה פרק כא משבת הלכה א בפירוש שני בדעת הרמב"ם. ועיין שם בפירושו הראשון ובלחם משנה.

2. כך פירש רש"י בשבת צה א. ולפי זה יש דישה בדבר שאינו גידולי קרקע כגון חלב [וזהו כרבי יהודה ודלא כרבנן, דלרבנן אין דישה אלא בגידולי קרקע. תוספות שם. ובמגיד משנה פרק ח מהלכות שבת הלכה ז כתב בדעת הרמב"ם

הזיד ביום טוב — לוקה את הארבעים, שהעושה מלאכה ביום טוב במזיד לוקה. אבל בשוגג, פטור, דברי רבי אליעזר.

שרבי אליעזר סובר המכבד את הבית והמרבץ חייבים משום בונה. שעל ידי שמכבד או מרבץ, הוא משהו גומות שבקרקע. והרודה חלות דבש חייב משום קוצר [שמפריד את הדבש ממקום התהוותו וגדילתו]. שנאמר [שמואל א יד] "ויטבול אותה ביערת הדבש". קרא הפסוק לכוורת "יערת דבש" — וכשם שהתולש מן היער חייב. כך גם התולש דבש מן הכוורת חייב [שבת צה א].

החכמים אומרים: אחד זה, שבת, ואחד זה, יום טוב — אינו אסור המכבד המרבץ והרודה מן התורה אלא משום שבת מדרבנן.⁽⁴⁾

ומודים חכמים בחולב במגבן ובמחבץ

והמחבץ, מעמיד את החלב בתוך קיבת בהמה לעשותו גבינה,⁽³⁾ וחייב משום שהוא "בורר". שמפריד את הגבינה מתוך המים שבחלב [שבת צה א].

והמגבן, מקבץ את פתיחי החלב [פירורי גבינה] לעשותם חריץ של גבינה [חתיתת גבינה מוצקה]. לפי הערוך [מובא במסורת הש"ס שבת צה א]. וחייב משום בונה [שבת שם].

כל אלו שיעורן לחיוב חטאת כגרוגרת.

המכבד את הבית, והמרבץ שופך מים על העפר שבקרקע ביתו כדי שלא יעלה אבק [רש"י שבת צה א], והרודה חלות דבש מן הכוורת — כל אלו אסורין מן התורה כדלהלן.

ולכן, אם עשאן בשוגג בשבת — חייב חטאת. שדין העושה מלאכה בשבת במזיד והתראה נסקל. ובשוגג חייב חטאת.

[תוספות יומא לד ב סנהדרין פה א]. ולהלכה נפסק כרבי שמעון, שדבר שאינו מתכוין מותר, ולכן מותר לרבץ את הבית. ולענין כיבוד הבית נחלקו הראשונים לדעת רבי שמעון. ועיין בשולחן ערוך שלו סעיף ב. ובקרקע מרוצפת מותר. שו"ע. ולהרמ"א אסור. ומכל מקום כשרוב בתי העיר מרוצפים מותר. ביאור הלכה. וטעם רבי אליעזר שסובר שמכבד ומרבץ אסורים מן התורה: א] תוספות כאן כתבו שרבי אליעזר סובר שסתם מכבד ומרבץ מתכוין להשוות גומות. ב] תוספות בשבת צה א כתבו שרבי אליעזר סבר שמכבד ומרבץ ודאי ישוה גומות, ונקרא "פסיק רישיה" וחייב. ג] בסנהדרין פה א כתבו תוספות דרבי אליעזר מחשיב את עצם כיבוד הקרקע וריבוצה תיקון וחייב משום

אברהם שמפרק חייב משום גזוז. ה. היראים סימן רע"ד כתב שמפרק הוא תולדת טוחן. ועיין בתועפות ראם שם.

3. כך נראה מדברי רש"י כאן. וגם בשבת צה א הביא רש"י פירוש זה בתחילה. אך רש"י עצמו שם פירש ש"מחבץ" הוא הנותן חלב קפוי לתוך כלי גמי [כעין מסגנת] והמים נוטפין ונשארת הגבינה, לכן חייב משום בורר, שבורר את הגבינה מתוך מי החלב.

4. הטעם שחכמים סוברים שמכבד ומרבץ אינו מן התורה, מפני שאינו מתכוין להשוות גומות. ומכל מקום אסור מדרבנן, כי חכמים סוברים כרבי יהודה שדבר שאינו מתכוין אסור מדרבנן

שאסורין מן התורה.⁽⁵⁾

לכן, הדחת העזרה בשבת לדברי רבי אליעזר אסורה מדאורייתא מפני שמשוה גומות [ואף על פי שרצפת העזרה היתה משיש היו גומות בין רובד לרובד. תוספות⁽⁶⁾].

אבל לרבנן הדחת קרקע אסורה רק משום שבות מדרבנן, כמו כיבוד הבית, ולא גזרו שבות במקדש.

רב אשי אמר: אפילו תימא [תאמר] שהכהנים היו מדיחין את העזרה **שלא ברצון חכמים** שנחלקו על רבי אליעזר, שהם סוברים שהדחה אסורה משום שבות, אף על פי כן לא התירוה בשבת.

ומשנתנו **רבי נתן היא**.

דתניא: רבי נתן אומר: שבות צריכה — שיש צורך לעבור עליה בשביל עבודת הקרבנות — **התירו**.

שבות שאינה צריכה לעבודת הקרבנות — **לא התירו**. ולכן הדחת העזרה אסורה, משום שאין זה לצורך עבודת הקרבנות.

שנינו במשנה: **רבי יהודה אומר: כוס היה ממלא מדם התערובות**, זרקו זריקה אחת על גבי המזבח. ולא הודו לו חכמים.

תניא: רבי יהודה אומר: כוס היה ממלא מדם התערובות של קרבנות הפסח, שנשפך דמם על הרצפה, כדי שאם ישפך דמו של קרבן אחד מהן, ולא יזרקוהו על המזבח, **נמצא כוס זה**, שמילא אותו בדם התערובות, וזרקו, **מכשירו**. לפי שדם אותו קרבן שנשפך דמו הרי הוא מעורב בדם התערובות, ונזרק על המזבח.

אמרו לו חכמים לרבי יהודה: רק דם שנתקבל בכלי ורק אחר כך נשפך על הארץ, כשר אם אספוהו וזרקוהו על המזבח.

אבל דם שנשפך מצואר הבהמה לארץ, בלא שקבלוהו בכלי, ואחר כך אספוהו בכלי, פסול.

והרי דם התערובות הלא לא נתקבל בכלי לפני שנשפך, וזריקתו פסולה!

ומקשינן: **מנא ידעי?** מנין ידעו חכמים שדם התערובות נשפך לארץ בלא שקבלוהו בכלי?

ומתרצינן: **אלא הכי קאמרי ליה** [כך אמרו חכמים לרבי יהודה]:

מהי תקנתך בזריקת כוס מדם התערובות? והרי יש לך לחשוש שמא לא הדם נתקבל בכלי, אלא נשפך לארץ מצואר הבהמה. ואם כן, גם אם ימלא כוס מדם התערובות לא

בונה. ולא משום שמשוה גומות. וכן כתב הרשב"א בשבת צה.

5. כן כתב רש"י. וכן סובר הרמב"ם ועוד ראשונים. ובמגיד משנה [פרק ח הלכה ז], הביא שיש אומרים שגם באלו סוברים חכמים שאינם אסורים מדאורייתא. וכן נראה מהרשב"א צה א

ד"ה חולב בשם רב האי גאון.

6. ובתירוצי שני כתבו התוספות שלא היתה השואת גומות בעזרה מפני שהיתה מרוצפת שיש. אבל גזרו מרוצפת משום אינה מרוצפת. ושבות כזו שיש לה עיקר מן התורה [בקרקע שאינה מרוצפת לרבי אליעזר] גזרו אפילו

יצא מכלל הספק, כי שמא הדם פסול ולא הוכשר הקרבן, ונמצאת זורק דם פסול.

אמר להן רבי יהודה: אף אני לא אמרתי שדם התערובות מועיל בכל ענין, אלא רק בנתקבל בכלי. ואנו אומרים שדם הקרבן שנשפך, כבר נתקבל בכלי קודם לכן.

ומקשינן: **ומנא ידע רבי יהודה שדם הקרבן נתקבל בכלי לפני שנשפך?** והרי יתכן שקרבן זה שאתה בא להכשירו בזריקה זו, נשפך דמו מצואר הבהמה בזריקתו פסולה. ורבי יהודה בא לתקן את הקרבן ולהוציאו מכלל ספק. ועדיין לא יצא מכלל הספק. (7)

ומתריצין: **כהנים זריזין הן!** כלומר, זהירם הם שלא לשפוך מן הדם לפני שקבלוהו בכלי, ולכן אין לחשוש שמא נשפך הדם מצואר הבהמה. (8)

[פירשנו את קושית חכמים ותירוץ רבי יהודה כפירוש הראשון ברש"י שהגמרא מדברת כאן על אותו קרבן שנשפך דמו, ואנו באים להכשירו על ידי דם התערובות. והקשו חכמים מנין שדם זה נתקבל בכלי. וכתב רש"י שפירוש זה הוא העיקר.

אבל רש"י מביא פירוש נוסף. שקושית הגמרא ותירוצה מדברים על דם התערובות, וכך פירוש הגמרא:

אלא הכי קאמרי ליה חכמים לרבי יהודה, דם התערובות שברצפת העזרה שמא כולו לא נתקבל בכלי?

אמר להן אף אני לא אמרתי למלאות אלא במקום שיודעים שנתקבל בכלי. ולהלן הגמרא מקשה הלא נתערב בזה גם דם פסול כגון דם התמצית.

וגם המשך דברי הגמרא לפי פירוש זה מדובר בכל דם התערובות שעל הרצפה, ולא בדם הקרבן שנשפך דמו בלבד].

ומקשינן: **אי כהנים זריזין הן,** ונזהרים שלא ישפך מן הדם קודם שנתקבל לכלי — **אמאי משתפיך?** למה חשש רבי יהודה שנשפך דם מאחד הקרבנות אחרי שנתקבל בכלי? הרי גם מזה צריכים כהנים להזהר!

ומתריצין: **אגב זריזותיהו דעבדי** מחמת שהם מזדרזים וממהירים למצוה, ורצים עם

המזבח [תוספות].

8. לפי פירוש ר"י שאסור לזרוק דם שלא נתקבל בכלי, תירץ רבי יהודה שאנו אומרים שכל הדם הכשר לזריקה נתקבל בכלי שהרי כהנים זריזין הן. ודם שנשפך על הארץ הוא דם שנתקבל בכלי, או דם התמצית שאינו ראוי לזריקה. ואין איסור בזריקתו על המזבח אם לא נתקבל בכלי [כן נראה ביאור דבריהם על פי מסקנת המהרש"א].

במקדש. ולעיל הערה 4 הבאנו בשם תוספות בסנהדרין שמכבד ומרביץ בעצמם נקראים בונה ולא משום השואת גומות. ולפי זה פשוט שגם ברצפת שיש חייב.

7. וקשה, מכל מקום יזרוק, שמא הדם נשפך אחרי שנתקבל בכלי ובאופן זה הרי הועיל לתיקון הקרבן. ולכן פירש ר"י שדם שנשפך על הקרקע בלא שנתקבל בכלי, אסור להעלותו על המזבח. ולכן הקשו חכמים לרבי יהודה, שמא לא נתקבל בכלי ועובר איסור בזריקתו על

הכלי שבידם אל המזבח, **משתפיך** [נשפך] הדם אחרי שהוא כבר בתוך הכלי.

חמשה מיני דמים יש.

יש מהן דם שהנפש יוצאה בו [שעל ידי נטילת הדם הבהמה מתה]. ויש מהן שאין הנפש יוצאה בו.

בענין איסור אכילת דם נאמר [בויקרא יז פסוקים י יא]:

"ואיש איש מבית ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יאכל כל דם, ונתתי את פני בנפש האוכלת את הדם. והכרתי אותה מקרב עמה. כי נפש הבשר בדם הוא. ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשותיכם. כי הדם הוא בנפש יכפר."

ופירש רש"י: "כי נפש הבשר" של כל בריה "בדם היא" תלויה. ולפיכך נתתיו על המזבח לכפר על נפש האדם. תבוא נפש ותכפר על הנפש.

וכיון שאמרה תורה על האוכל דם שחייב כרת "כי נפש הבשר בדם היא", למדו חכמים שאין חיוב כרת אלא בדם שהנפש יוצאת בו.

ומסוף הפסוק "כי הדם הוא בנפש יכפר" למדו, שאין זורקים דם קרבנות, הבאים לכפר על האדם, אלא דם שהנפש יוצאת בו.

ועתה מקשינן על רבי יהודה:

והלא דם התמצית, שאין הנפש יוצאת בו, (9) היה נשפך על הארץ מהרבה פסחים. והיה דם התמצית **מעורב בו**, בדם הכשר שנשפך מקרבן אחד [על פי החשש]. והרי הוא בטל ברוב, ומה תועיל זריקת דם התערובות?

ומתריצין: **רבי יהודה לטעמיה** לשיטתו, **דאמר: "דם התמצית" — דם מעליא הוא.** דם גמור הוא, וכל הדינים שנאמרו בדם הנפש נאמרו גם בדם התמצית. והוא כשר לזרקו על המזבח. (10)

דהניא בתוספתא: **דם התמצית** — האוכלו אינו חייב כרת.

שהרי נאמר בענין כרת "כי נפש הבשר — בדם היא". יצא דם התמצית, שאינו דם הנפש.

אבל הוא עובר **באזהרה** באיסור לאו, היות וחמש פעמים נאמר איסור לאו באכילת הדם בתורה. ודרשו מכאן, לרבות חמשה מיני דמים שעובר עליהן בלא תעשה. ואחד מהם הוא "דם התמצית" [כריתות כא ב].

רבי יהודה אומר: דם התמצית הרי הוא **בחיוב**. ואף על פי שכתוב בענין כרת "כי נפש הבשר בדם הוא", מרבה רבי יהודה שגם דם התמצית נכלל בחיוב כרת. שהרי נאמר בתחילת הפסוק "כל דם" — "כל" לרבות את דם התמצית [כריתות ד ב].

וכיון שרבי יהודה משהו את דם התמצית

הדם להאדים [כריתות כב א].

10. וגם אם הוא נשפך על הרצפה בלא שנתקבל לכלי אינו מבטל את הדם שהיה בכלי. שם

9. דם התמצית נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש מה הוא: לרבי יוחנן הוא דם השותת לאט אחרי שפסק הקילוח שבא משחיתת הבהמה. לריש לקיש הוא אחרי שהדם השחור פסק, ומתחיל